

DOI 10.26886/2414-634X.8(27)2018.8

UDC: 94(100)„04/07”:322

DISTRIBUTION OF CHRISTIANITY IN BRITAIN, SCOTLAND AND IRELAND (IV - VII)

W. Orehowsky, Doctor of Historical Sciences

Chernivtsi trade and economic institute of the Kyiv national trade and economic university, Ukraine, Chernivtsi

In the article the problems of distribution of christianity are illuminated among the population of Britain, Scotland and Ireland in a period with IV to VII. Considerable attention an author concentrates on activity of most prominent зичностей of this period (in particular Augustine (Canterbury) and Saint Patrick), that touched the appeal of local population in new religion and creations of church structures. Character of mutual relations of christianity opens up with local beliefs.

Key words: Britain, Scotland, Ireland, christianity, church, Augustine (Canterbury), Saint Patrick.

доктор історичних наук, Ореховський В. О. Поширення християнства у Британії, Шотландії та Ірландії (IV – VII ст. н. е.) / Чернівецький торговельно економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету, Україна, Чернівці

У статті висвітлюються проблеми поширення християнства серед населення Британії, Шотландії та Ірландії у період з IV до VII ст. н.е. Значну увагу автор зосереджує на діяльності найбільш видатних постатей цієї доби (зокрема Августина (Кентерберійського) та св. Патрика), що стосувалася навернення місцевого населення до нової релігії та створення церковних

структур. Розкривається характер взаємовідносин християнства із місцевими віруваннями.

Ключові слова: Британія, Шотландія, Ірландія, християнство, церква, Августин (Кентерберійський), св. Патрик.

доктор исторических наук, Ореховский В. О. Распространение христианства в Британии, Шотландии и Ирландии (IV - VII вв. н.э.) / Черновицкий торговый-экономический институт Киевского национального торговый-экономического университета, Украина, Черновцы

В статье освещаются проблемы распространения христианства среди населения Британии, Шотландии и Ирландии в период с IV до VII вв. н.э. Значительное внимание автор сосредоточивает на деятельности наиболее выдающихся личностей этого периода (в частности Августина (Кентерберийского) и св. Патрика), которая касалась обращения местного населения в новую религию и создания церковных структур. Раскрывается характер взаимоотношений христианства с местными верованиями.

Ключевые слова: Британия, Шотландия, Ирландия, христианство, церковь, Августин (Кентерберийский), св. Патрик.

Вступ. Релігія у всіх її формах та проявах – одне з найбільш значних явищ в історії суспільства. Вона супроводжувала його завжди, починаючи від усвідомлення людиною самого факту свого існування як homo sapiens, її нерозривного зв'язку з природою, і до сьогодні, коли питання ролі людини, її призначення є гостро актуальними для переважної більшості жителів планети. І це природно, адже багато породжень культури вийшли з релігії або були опосередковані нею. Саме релігійні вчення узагальнили мудрість та досвід людей із

проблем моралі і на цьому ґрунті сформулювали головні її постулати, без яких неможливі існування народів, організація їх суспільного та повсякденного життя.

Усі великі релігії, що виникали в умовах кардинальних суспільних змін, були, за висловом соціолога П.Сорокіна, «моральними соціальними рухами»[1, с.234]. Не підлягає сумніву і той факт, що багато визначних подій не лише Стародавнього, Середньовічного та Нового часу, а й сьогодення неможливо уявити без участі та впливу релігії.

Необхідно визнати, що історичний шлях розвитку різних релігій в цілому і християнства, як однієї із світових релігій був далеко не простим. Від «шкідливого марновірства», що переслідувалося державою, воно перетворюється на культ, дозволений поряд із усіма іншими. Церква гнана стає терпимою, рівноправною, а згодом і пануючою. На зміну «римському світу» (Orbis Romanus) приходить «світ християнський» (Orbis Christianus), в якому парадоксально поєднуються ідея християнства та ідея держави, утворюючи систему політичної ортодоксії.

В цьому плані великий інтерес представляє висвітлення історії поширення християнства на Заході та становлення тут єпископальної церкви, що на багато століть визначили долю нової релігії у цих областях, заклали основи сьогоднішніх соціально-політичних та етно-конфесійних реалій.

Питання історичної долі християнської релігії на теренах Заходу (зокрема, таких найвіддаленіших його областей як Британії, Шотландії та Ірландії) цікавило і цікавить ряд дослідників. Йому присвячені роботи Г. Бондаренко [2], В. Бучовського [3], А. Глебова [4], А. Кузнецова [5], В. Лурье [6] тощо. **Актуальність** цієї проблеми спонукала й автора даної статті присвятити увагу цьому питанню. **Метою** публікації

стало висвітлення процесу поширення християнських вірувань серед населення вищезгаданих територій, а також характеру відносин нової релігії із місцевими культурами.

Виклад основного матеріалу. Британія. Одними з перших ці землі заселили племена іберійців. У IV ст. до н.е. британські острови завойовано кельтськими племенами бриттів. У 55 р. до н.е. Юлій Цезар поклав початок римському завоюванню Британії, а в 43 р. н.е. імператор Клавдій (41-54) переміг бриттів і завоював більшу частину острова. Непідвладною Риму залишилася тільки Північна Шотландія [7, стб.894].

Відомості щодо проникнення християнства в Британію є дуже скупими, однак про присутність тут християн згадує видатний письменник і апологет Тертулліан у трактаті «Проти іудеїв» (201 р.). Перелічуючи народи, які пізнали світло релігії Спасителя, він зазначає, що серед них були «...й недоступні для римлян міста Британії, але підкорені Христу...» [8, с.204]. Сорока роками пізніше інший християнський письменник Оріген, називаючи країни, в яких проживають християни, також згадав Британію, де християнство стало силою, що об'єднала бриттів [4, с.59].

Новою епохою для західного християнства стала епоха правління Константина Великого (306-337). У 314 р. він скликав собор єпископів західних провінцій в Арлі, який був присвячений донатистській схизмі. Константин висловив бажання, щоб на цей собор прибули і британські єпископи. Волю імператора виконали. Під соборними рішеннями підписалися три британські єпископи: Еборій Йоркський, Реституд Лондонський та Адельфій Лінкольський [9, с.236]. Правда, історик Церкви В.Болотов висловив припущення: «...можливо, ці три єпископи були єдиними єпископами Британської церкви» [10, с.302].

Ще одна згадка про Британську церкву відноситься до 359 р. Цього року уряд імператора Констанція (337-361) вирішив провести собор у місті Армініні (Ріміні). Присутнім єпископам запропонували грошову допомогу від уряду, але вони відмовились від неї. Винятком стали британські єпископи, церкви яких знаходилися у скрутному становищі [3, с.115].

Подальших відомостей про Британську церкву дуже мало. Є згадка про те, що майже через 40 років після Армінінського собору Британію відвідав руанський єпископ Вітрицій. Метою його місії була боротьба з єретичними вченнями. Аналогічні цілі переслідував і єпископ Герман Оксеррський, який двічі, у 429 і 445 роках, приїжджав до Туманного Альбіону [7, стб.894].

Після вторгнення язичницьких племен англів саксів та ютів у середині V ст. якийсь час відомості про християнство у Британії відсутні, але відомо, що в тій частині острова, яку населяли бритти, християнству вдалося зберегтися. Своїм оновленням духовного життя Британія завдячує діяльності кельтських місіонерів, що прибували переважно з Ірландії.

У 596 р. папа Григорій I (590-604) направив до Англії групу з 40 ченців на чолі з абатом римського монастиря Св. Андрія Августином (Кентерберійським). Вони висадилися у Кенті навесні 597 р. Місія Августина була успішною: незабаром він навернув у християнство короля Етельберта (591-616) та охрестив за кілька місяців близько 10 тис. його підданих. У 601 р. Августин став першим єпископом Кентерберійським. Він створив церковні структури в Англії. Англійська церква перейшла під безпосередню юрисдикцію Риму [5, с.39-40; 10, с.315]. Скликаний в 663 р. собор в Уїтбі завершився прийняттям римського богослужіння, однак й ірландське благочестя знайшло свого поборника в особі монаха (пізніше єпископа) Кутберта

Ліндієфарнського. Папа Віталіан (657-672) у 668 р. призначив архієпископом Кентерберійським Феодора Тарсійського, який заснував школи, що стали центрами поширення культури в Англії [6, с.53.].

З VIII ст. християнські святині Британії стали центрами паломництва з континенту. На початку IX ст. англосаксонські королівства були завойовані датчанами, що призвело до тимчасового занепаду Церкви.

Характерною рисою Британської церкви стала її місіонерська діяльність: вона прямо чи опосередковано сприяє християнізації Шотландії та Ірландії. З самого початку велике значення тут мав вплив Риму [11, с.212].

Початок розповсюдження християнства в **Шотландії** пов'язаний з місією британця Нініана, який отримав освіту в Римі і був висвячений папою Сиріцієм (384-399) в єпископи. У 395 р. він заснував монастир у південно-західній Шотландії, який став центром місіонерської діяльності серед шотландських піктів [11, с.212-213].

Інші уривчасті відомості пов'язані вже із значно пізнішим періодом, VII ст., коли Британська церква визнала верховенство Риму. Ті, хто не погоджувався з цим рішенням, тікали на північ, до Шотландії. Вони зверталися за порадами у богословських питаннях до Константинопольської церкви [12, с.158].

Ірландія. У VI ст. територію, яку займає сучасна Ірландія, почали заселяти кельти. Їхньою стародавньою релігією був друїдизм. Саме друїди займались вихованням молоді, призначали на судові посади, а також здійснювали обряди жертвоприношення та пророкування. Авторитетом та популярністю у населення користувалися поети-філіди.

До складу Римської імперії Ірландія не входила (за свідченням давньоримського історика Тацита, для цього не вистачило одного легіону). Встановлення у V ст. тісних торговельних зв'язків Британії та

Галлії з Римом полегшило прибуття до Ірландії християнських місіонерів. Перші християнські громади виникли на півдні Ірландії; за деякими свідченнями, перші християни прибували туди з Галлії, рятуючись від гонінь. Документально засвідчена місія Палладія, посланого в 431 р. папою Целестином I (433-432) «до ірландців, віруючих у Христа» [2, с.10].

Однак початок християнської церкви в Ірландії традиційно пов'язується зі святим Патриком, який став найбільш шанованим святим острова, визнаним «апостолом Ірландії». 16-річним юнаком він був захоплений піратами й проданий у рабство. У 407 р. йому вдалося втекти до Галлії, після чого Патрик вступив до монастиря. Перебуваючи там, він побачив сон, в якому ангел Вікторик звелів йому відправитися до Ірландії і повернути у правдиву віру тамтешніх язичників [2, с.10].

У 432 р. Патрик ступив на ірландську землю. Початок його християнської місії серед тамтешнього населення проходив із значними труднощами. Адже на відміну від Пізньої Римської імперії, де державна влада, починаючи з імператора Феодосія Великого (379-395), сприяла поширенню християнства і підтримувала місію на території всієї імперії, в Ірландії св. Патрик та інші місіонери зіткнулися з неприйняттям нової релігії з боку королівської влади, а тим більше друїдів. «Сповідання» св. Патрика зазначає, що останньому доводилося платити королям за забезпечення власного захисту під час мандрів по країні. З ним мандрували сини королів, чи то як охорона, чи то як послідовники. Юним аристократам він також платив винагороду. Саме ці молоді воїни відрізнялися високою соціальною мобільністю і цілком могли стати одними з перших християн-неофітів, послідовників святого. Інша категорія послідовників св. Патрика – жінки. З історії Церкви відомо, що жінки були більш вдячною аудиторією для проповіді

та більш рішучими у виборі віри, аніж чоловіки. Під час місії св. Патрика також багато жінок британського та ірландського походження, багаті та бідні, навіть рабині, хрестилися. При цьому вони зазнавали переслідувань та гонінь за віру від своїх батьків. Таким чином, паства Патрика на початку його проповіді складалася в основному з маргінальних членів суспільства: молоді, жінок та рабів [2, с.10; 13, с.220-224].

Намагаючись структурно організувати нову Церкву, Патрик, за галльським зразком, поділив Ірландію на діоцези. Але вони не прижилися з двох причин. По-перше, Ірландія (як це вже вказувалося вище) ніколи не була під владою Риму, відповідно, тут не було такої адміністративної структури, на яку спиралася церковна організація римських або раніше зайнятих Римом територій. І по-друге, чернецтво в Ірландії мало настільки велику силу, що його характерні риси утвердилися з середини VI ст. і в церковній структурі. Сформувалась, так би мовити, суто чернецька Церква [11, с.213].

Розвиток монастирської системи Ірландії був важливим фактором розвитку країни: найбільш значні монастирі (Армо, Кіллер, Деррі та ін.) стали містоутворюючими центрами [14, стб.475]. Монастир заступив єпархію як територіальну інституцію. Провідною релігійною постаттю у суспільстві став абат. Він часто концентрував у собі велику економічну й політичну силу, інтелектуальну міць і теологічну суть християнства. Водночас монастир тісно пов'язаний з кланом, який його заснував, абати ж – із клановою верхівкою. Єпископи жили в монастирях і були до послуг абатові, коли виникала необхідність в їхніх канонічних повноваженнях.

Життя в ірландських монастирях відзначалося суворою аскезою. Тут панувало суворе постування, бичування, усамітнення. Кожного дня відправлялося до восьми спільних богослужінь, що склалися з

великої кількості псалмів і поклонів. Вимагалось багато фізичної праці. Але одночасно чимало монастирів стають центрами культури й науки. У них плекалася класична латина, яку ченці вивчали з книг, а не з живої практики, як на континенті. Дослідники навіть говорять про «золотий вік» ірландського чернецтва з 550 до 650 р. [15, с.243].

Ірландські ченці уславилися і як невтомні місіонери. Вони йшли на віддалені острови в Ірландському морі, в Атлантичному океані, в Англію, Галлію, Італію, Палестину. За деякими відомостями, дійшли вони і до Київської Русі [15, с.243]. Справжнє відродження континентального християнства стало можливим завдяки активній діяльності ірландських проповідників. Між VI та IX ст. мандрівні ірландські ченці стали ознакою західного християнського світу.

Отже, раннє середньовіччя призвело до зміни кордонів церкви. З одного боку, порівняно із старожитністю, історична арена її діяльності стала вузкою. Було втрачено низку церковно-самостійних провінцій в Африці та на Близькому Сході. Однак, з іншого боку, християнізація нових земель у Європі (в тому числі Британії, Шотландії та Ірландії) принесла із собою відчутне розширення церковно-історичного простору.

Література:

1. Сорокин П.А. (1997). *Главные тенденции нашего времени*. М.: Логос.
2. Бондаренко Г.В. (2006) Мурьху мокку Махтени: христианизация Древней Ирландии и происхождение национальной святости. *Кельтская церковь: Материалы конференции в МГУ (24 апреля 2006 г., г. Москва)*, 9-21.
3. Бучовський В. (2007). Започаткування та поширення християнства на Британських островах у I-IV ст. *Наукові записки Тернопільського*

національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка.
Серія: Історія, 2, 111-117.

4. Глебов А.Г. (1997). Христианизация англосаксов и ирландское монашество. *Шэмрок: Журнал ирландских исследований*, 1, 57-64.

5. Кузнецова А.М. (2002). Миссия латинской церкви: Опыт христианского Запада и Центральная и Юго-Восточная Европа на рубеже второго тысячелетия. *Христианство в странах Восточной, Юго-Восточной и Центральной Европы на пороге второго тысячелетия*. М.: Языки славянской культуры, 35-59.

6. Лурье В.М. (2006) Кельтская церковь вне общения с Римом: к определению круга источников. *Кельтская церковь: Материалы конференции в МГУ (24 апреля 2006 г., г. Москва)*, 53-66.

7. *Католическая энциклопедия* (2002). В 4 т. Т. 1. М.: Изд-во Францисканцев.

8. Диллон М., Чедвик М. (2002). *Кельтские королевства*. СПб.: Республика.

9. Поснов М.Э. (2005). *История христианской церкви (до разделения Церквей 1054 г.)*. М.: Высшая школа.

10. Болотов В.В. (2001). *Собрание церковно-исторических трудов: В 8 т. Т.3. Лекции по истории древней церкви*. М.: Мартис.

11. Лортц Й. (1999). *История церкви: В 2 т. Т.1*. М.: Христианская Россия.

12. Пискаровский В.К. (1901). *История Испании и Португалии*. СПб.: Брокгауз – Ефрон.

13. Томпсон Э.А. (2003). *Римляне и варвары. Падение Западной империи*. СПб.: Ювента.

14. *Католическая энциклопедия*(2005). В 4 т. Т. 2. М.: Изд-во Францисканцев.

15. Ісіченко І., архієпископ. (2001). *Загальна церковна історія*. Х.: Акта.

References:

1. Sorokin P.A. (1997). *Glavnye tendencii nashego vremeni* [Main tendencies of our time] М.: Logos. [in Russian].

2. Bondarenko G.V. (2006) Mur'hu mokku Mahteni: hristianizacija Drevnej Irlandii i proishozhdenie nacional'noj svjatosti [Murhu mokku Mahteni: chrisianization of Ancient Ireland and origin of national holiness]. *Kel'tskaja cerkov': materialy konferencii v MGU (24 aprelja 2006 g., g. Moskva)*. [Celtic church: materials of conference in MSU of April, 24, 2006, Moscow], 9-21. [in Russian].

3. Buchovskyi V. (2007). Zapochatkuvannia ta poshyrennia khrystyianstva na Brytanskykh ostrovakh u I-IV st. [Establishment and distribution of christianity on the British islands in I - IV of century]. *Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. Volodymyra Hnatiuka. Serii: istoriia* [Scientific messages of the Ternopil national pedagogical university are the name of Volodymyr Hnatiuk. Series: history], *vyp. 2*. 111-117. [in Ukrainian].

4. Glebov A.G. (1997). Hristianizacija anglosaksov i irlandskoe monashestvo [Chrisianization of anglo-saxon and Irish monkhood]. *Shjemrok: Zhurnal irlandskih issledovanij* [Shjemrok: magazine of Irish researches], *no.1*. 57-64. [in Russian].

5. Kuznecova A.M. (2002). Missija latinskoj cerkvi: Opyt hristianskogo Zapada i Central'naja i Jugo-Vostochnaja Evropa na rubezhe vtorogo tysjacheletija [Mission of the Latin church : Experience of the christian West and Central and South-east Europe on the border of the second

millennium]. *Hristianstvo v stranah Vostochnoj, Jugo-Vostochnoj i Central'noj Evropy na poroge vtorogo tysjacheletija* [Christianity in the countries of Eastern, South-east and Central Europe on the threshold of the second millennium]. M.: Jazyki slavjanskoj kul'tury, 35-59.

6. Lur'e V.M. (2006) *Kel'tskaja cerkov' vne obshhenija s Rimom: k opredeleniju kruga istochnikov* [Celtic church out of communication with Rome: to determination of circle of sources] *Kel'tskaja cerkov': materialy konferencii v MGU (24 aprelja 2006 g., g. Moskva)*. [Celtic church: materials of conference in MSU of April, 24, 2006, Moscow], 53-66. [in Russian].

7. *Katolicheskaia jenciklopedija* [Catholic encyclopaedia]. (2002). V 4 t. T. 1. M.: Izd-vo Franciskancev. [in Russian].

8. Dillon M., Chedvik M.(2002). *Kel'tskie korolevstva* [Celtic kingdoms]. SPb.: Respublika. [in Russian].

9. Posnov M.Je. (2005). *Istorija hristianskoj cerkvi (do razdelenija Cerkvei 1054 g.)* [History of christian church (before the division of Churches 1054)]. M.: Vysshaja shkola. [in Russian].

10. Bolotov V.V. (2001). *Sobranie cerkovno-istoricheskikh trudov: V 8 t. T.3. Lekcii po istorii drevnej cerkvi* [Collection of church-historical labours. Lectures on history of ancient church]. M.: Martis. [in Russian].

11. Lortc J. (1999). *Istorija cerkvi* [History of church]. V 2 t. T.1. M.: Hristianskaja Rossija. [in Russian].

12. Piskarskij V.K. (1901). *Istorija Ispanii i Portugalii* [History of Spain and Portugal]. SPb.: Brokgauz – Efron. [in Russian].

13. Tompson Je.A. (2003). *Rimljane i varvary. Padenie Zapadnoj imperii* [Romans and barbarians. Falling of the Western empire]. SPb.: Juventa. [in Russian].

14. *Katolicheskaja jenciklopedija* [Catholic encyclopaedia]. (2005). V 4 t. T. 2. M.: Izd-vo Franciskancev. [in Russian].
15. Isichenko I., arkhiepyskop. (2001). *Zahalna tserkovna istorija* [General church history]. Kharkiv: Akta. [in Ukrainian].